

Αντιρατσιστική, Αντισεξιστική και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Ενότητα 2: Βασικές έννοιες

Δημήτρης Θ. Ζάχος
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Βασικές έννοιες

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Οι βασικές έννοιες του μαθήματος.
2. Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις.
3. Οι επιπτώσεις των προκαταλήψεων.

Σκοπός ενότητας

- Σκοπός της ενότητας είναι η παρουσίαση με συνοπτικό και περιεκτικό τρόπο των βασικών εννοιών για το μάθημα, όπως αυτή της διαφορετικότητας, και η ανάλυση των σημαντικότερων κοινωνικών διαφοροποιήσεων όπως το φύλο, η τάξη, η εθνότητα / εθνικότητα, η θρησκεία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και οι φυσικές και διανοητικές ικανότητες.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Οι βασικές έννοιες του μαθήματος

Βασικές έννοιες: Διαφορετικότητα

Διαφορετικότητα:

- Φυσικές και διανοητικές ικανότητες
- Κοινωνικό φύλο
- Τάξη
- Εθνότητα / εθνικότητα
- Θρησκεία
- Σεξουαλικός προσανατολισμός
- Πολιτισμική υστέρηση
- Πολιτισμικά μειονεκτική θέση
- Μαθητές/τριες σε ρίσκο

Βασικές έννοιες: Πολιτισμός

Πολιτισμός:

- Κοινωνική τάξη
- «Φυλή»
- Φύλο
- Θρησκεία
- Διαφορετική γλώσσα
- «Μη συνηθισμένοι/ες μαθητές/τριες»

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις

Στερεοτυπικές εκφράσεις

- «Οι Τσιγγάνοι δεν παίρνουν τα γράμματα».
- «Οι Αλβανοί είναι εγκληματίες».
- «Οι Αμερικάνοι είναι ηλίθιοι».

Τα στερεότυπα

- Τα στερεότυπα - γνωστικές αναπαραστάσεις - «μια εικόνα στο κεφάλι μας» - μια γενίκευση
- Πρόσημο

Andreas Grunau (2013). Poverty's the problem, not the Roma.

- Neighbors living next to the Roma families in Dortmund simply called the police. What's was the cause for concern? Adults were going with a child into a 'suspicious' apartment and came out without the child. What did the police find out? It was a children's birthday party. It's a real story that Norbert Mappes - Niediek heard from a policeman.

Andreas Grunau (2013). Poverty's the problem, not the Roma. DW, 24 September Online at: <http://www.dw.de/povertys-the-problem-not-the-roma/a-17107277>, retrieved 21/10/2013.

Πρωτοσέλιδο εφημερίδας

- **Εικόνα 1:** Πρωτοσέλιδο εφημερίδας, όπου φαίνεται η φωτογραφία παιδιού, το οποίο θεωρείται ότι έκλεψε οικογένεια Ρομά. Στον τίτλο δηλώνεται ότι στους καταυλισμούς λαμβάνουν χώρα κάθε είδους παρανομίες.

Οι προκαταλήψεις

- Οι προκαταλήψεις - αισθήματα ανωτερότητας, αρνητική προδιάθεση και πρόωρη κρίση - είναι ένας αρνητικός, άδικος σκληρός και ανακριβής τρόπος να σκεφτόμαστε για τα μέλη μιας άλλης ομάδας. (Diller & Moule, 2005, p. 29).

Η προκατάληψη

- Η προκατάληψη μετατρέπεται σε ρατσισμό όταν οι φορείς της έχουν δύναμη και εξουσία να θέσουν μια ομάδα σε υποτελή θέση.

Αγγελία εφημερίδας

Ζητείται κυρία Ελληνίδα ή Αλλοδαπή εκτός αλβανικής εθνικότητας, εσωτερική για την φύλαξη και εξυπηρέτηση δύο ηλικιωμένων γυναικών εκ των οποίων η μία αυτοεξυπηρετείται. Μισθός συζητήσιμος. Τηλ. επικοινωνίας 697..... από 8.00 π. μ. έως 22.00 μ. μ.

- **Εικόνα 2:** Αγγελία από τοπική εφημερίδα της κεντρικής Μακεδονίας, όπου διακρίνεται η προκατάληψη απέναντι σε μία εθνικότητα (αλβανική).

Ψυχολογικές θεωρίες για την προκατάληψη

- Δεν υπάρχει μία κοινά αποδεκτή θεωρία, η οποία να εξηγεί με πληρότητα το «γιατί αναπτύσσονται και διατηρούνται οι προκαταλήψεις».
- Απογοήτευση – δυσκολίες στην προσωπική και οικογενειακή ζωή
- Ο ρόλος των δημαγωγών

Adorno, T. et al, The Authoritarian Personality I

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις;

Απόλυτα, αρκετά, λίγο, διαφωνώ λίγο, αρκετά, απόλυτα

- Οι άνθρωποι μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες: τους ισχυρούς και τους αδύναμους.
- Καμιά αδυναμία ή δυσκολία δεν μπορεί να μας κρατήσει πίσω εάν έχουμε ισχυρή βούληση.

Adorno, T. et al, The Authoritarian Personality II

- Τα περισσότερα από τα κοινωνικά μας προβλήματα θα μπορούσαν να λυθούν εάν θα ξεφορτωνόμασταν τους ανήθικους, εκφυλισμένους και αρρωστημένους ανθρώπους.
- Ο επιχειρηματίας και ο βιομήχανος είναι πιο σημαντικός για την πατρίδα μας από τους καλλιτέχνες και τους ποιητές.
- Κάθε άτομο θα πρέπει να έχει πλήρη εμπιστοσύνη στο υπερφυσικό ον, στις αποφάσεις του οποίου υπακούει χωρίς αντιρρήσεις.

Adorno, T. et al, The Authoritarian Personality III

- Μια προσβολή των τιμών μας θα πρέπει πάντοτε να τιμωρείται.
- Σεξουαλικά εγκλήματα όπως ο βιασμός, οι επιθέσεις σε παιδιά αξίζουν περισσότερο από απλή φυλάκιση. Τέτοιοι εγκληματίες θα έπρεπε να μαστιγώνονται δημοσίως ή και χειρότερα ακόμη.

Adorno, T. et al, The Authoritarian Personality IV

- Η άγρια σεξουαλική ζωή των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων ήταν ήμερη σε σύγκριση με κάποια δρώμενα που λαμβάνουν χώρα σ' αυτήν τη χώρα, ακόμη και σε μέρη που θα περίμενε κανείς ελάχιστα να συμβαίνουν.
- Οι ομοφυλόφιλοι είναι μετά βίας καλύτεροι από τους εγκληματίες κι ο κόσμος οφείλει να τους τιμωρεί αυστηρά.

Adorno, T. et al, The Authoritarian Personality V

Τα χαρακτηριστικά της ΑΠ:

- Τυφλή υποταγή σε κοινότυπες αντιλήψεις για το καλό και το κακό
- Σεβασμό στην αυθεντία
- Επιθετικότητα εναντίον όσων δεν υιοθετούν την κοινότυπη σκέψη ή σ' όσους είναι διαφορετικοί.

Adorno, T. et al, The Authoritarian Personality VI

Τα χαρακτηριστικά της ΑΠ:

- Αρνητική αντίληψη για τους ανθρώπους (όλοι είναι ίδιοι, όλοι είναι ψεύτες, κλέφτες εάν τους δοθεί η ευκαιρία).
- Μια εμπιστοσύνη σε απλές απαντήσεις (η αιτία όλων των προβλημάτων μας είναι η έλλειψη των ηθικών κανόνων στις μέρες μας).

Adorno, T. et al, The Authoritarian Personality VII

- Η αντίσταση στις δημιουργικές και επικίνδυνες ιδέες. Μια αντίληψη μαύρου – άσπρου.
- Μια τάση να προστατευτεί το αίσθημα της ανεπάρκειας, της οργής και του φόβου με την εχθρική διάθεση έναντι μιας ομάδας – αποδιοπομπαίου τράγου.
- Μια υπερβολική ενασχόληση με τη βία και το σεξ. Adorno, T.W., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D.J., & Sanford, R.N. (1950). *The Authoritarian Personality*. NY: Harper-Row.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Οι επιπτώσεις των προκαταλήψεων

Επιπτώσεις για την εκπαίδευση

- Το να είσαι το αντικείμενο μίσους ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συστήματος, αποτελεί πηγή έντασης, άγχους, από το οποίο παράγονται συχνά εκπαιδευτικά προβλήματα.

Επιπτώσεις για τους/τις εκπαιδευτικούς

- Να ενημερωθούμε για τις δικές μας προκαταλήψεις, τις γνώσεις μας πάνω στο ζήτημα και πώς αυτές μπορεί να επιδρούν στις αντιλήψεις μας, στις κρίσεις μας, στη συμπεριφορά μας στη σχολική τάξη.

Σύνοψη

Επιπτώσεις για εκπαιδευτικούς:

- Κατανόηση των δυσκολιών που δημιουργεί ο ρατσισμός στα διαφορετικά άτομα.
- Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η κουλτούρα και οι αξίες μας επιδρούν σ' αυτό που αντιλαμβανόμαστε, σκεφτόμαστε και πράττουμε.
- Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η κουλτούρα μας επιδρά στις διαδράσεις μας με τις μαθήτριάς μας και με την κοινότητά τους.
- Κατανόηση των χαρακτηριστικών της κουλτούρας που χρειάζονται διαπραγμάτευση για να δημιουργήσουμε ένα κατάλληλο περιβάλλον μάθησης.

Σχετικά:

- Ζάχος, Δ., Η Αντιμετώπιση των Εκπαιδευτικών Προβλημάτων των Μαθητών/τριών από Διαφορετικό Πολιτισμικό Περιβάλλον, στο: Μπότσαρη Ε. (επιμ.), Θέματα Εισαγωγικής Επιμόρφωσης για Νεοδιόριστους Εκπαιδευτικούς, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007, σελ. 144-158, καθώς και στο:
- Μπότσαρη Ε. (επιμ.), Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007, σελ. 326-342, το οποίο παρατίθεται και σε ηλεκτρονική μορφή στο: <http://www.pi-schools.gr>, ανακτήθηκε στις 24 Μαΐου 2008.

Ευχαριστίες

Σας ευχαριστώ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1

α) Στα ελληνικά:

- Balibar, E., Έρευνες πάνω στον εθνικισμό και το ρατσισμό, *Θέσεις*, τ. 25, 1988, όπως παρατίθεται στο: <http://www.theseis.gr> ανακτήθηκε στις 25 Μαρτίου 2006.
- Balibar, E., Racism and Nationalism. In: Balibar E. & Wallerstein, I., (eds), *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*, Verso, London 1991, pp. 37–68.
- Βεργίδης, Δ., Νεορατσισμός και σχολείο - η περίπτωση των Τσιγγανοπαίδων, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 81, Αθήνα 1995, σελ. 51-62.
- Bullivant, B., Προς μια ριζοσπαστική πολυπολιτισμικότητα: Ανάλυση των τάσεων στο Αναλυτικό πρόγραμμα και στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, στο: Modgil, S., Verma, G., Mallick, K., Modgil, C., *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση, Προβληματισμοί – Προοπτικές*, ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1997, σελ. 65-88.
- Γκόβαρης, Χ., *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, Ατραπός, Αθήνα 2004.
- Δαμανάκης, Μ., *Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική Προσέγγιση*, Gutenberg, Αθήνα 1997.
- Ζάχος, Θ. Δ., Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων: δυνατότητες και περιορισμοί, στο: Χατζηθεοδωρίδης, Β., Γεωργιάδης, Ν. & Δεμίρογλου, Π., *Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της Εταιρείας Επιστημών Αγωγής Δράμας «Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική πραγματικότητα»*, Δράμα 2006, σελ. 309-319.
- Ζάχος, Δ., *Εκπαίδευση και Χειραφέτηση, Η υπέρβαση του κοινωνικού αποκλεισμού στο Φλάμπουρο*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο 2007.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2

- Ζάχος, Θ. Δ., Η αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών προβλημάτων των μαθητών/τριών από διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον, στο: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Μπότσαρη Ε. (επιμ.), *Θέματα Εισαγωγικής Επιμόρφωσης για Νεοδιόριστους Εκπαιδευτικούς*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007γ, σελ. 144-158.
- Καλλίνικος, Α., *Ρατσισμός: Τι είναι και πως παλεύεται*, Εργατική Δημοκρατία, Αθήνα 1999.
- Κοφτερού, Π. Α. & Ζάχος, Θ. Δ., Οι αντιλήψεις των μόνων μητέρων μεταναστριών της Θεσσαλονίκης για εκπαίδευση των παιδιών τους, *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τ. 52, 2008, σελ. 137-166.
- Νικολάου, Γ., Δίγλωσσα προγράμματα σπουδών: Τυπολογία και επιστημονικός διάλογος σχετικά με τη σκοπιμότητα εφαρμογής τους, *Επιστημονική Βήμα του Δασκάλου*, τ. 21, 2003, σελ. 65-78.
- Τρέσσου, Ε., Αποκλεισμός ειδικών ομάδων από την εκπαίδευση και μέσω της εκπαίδευσης. Ποιες ομάδες κινδυνεύουν περισσότερο, στο: Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» και Συμβούλιο της Ευρώπης - Σπανού, Ε., (επιμ.), *Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 241-250.
- Τσιάκαλος, Γ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ορισμοί, Πλαίσιο και Σημασία, στο: Κέντρο Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής - Κασιμάτη, Κ., (επιμ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα 1998, σελ. 39-65.
- Τσιάκαλος, Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Τσιάκαλος, Γ., Ρατσισμός και «ξеноφοβία» στον ελληνικό δημόσιο λόγο – Μερικές διαπιστώσεις, *Εποχή*, 25-11-2001.
- Τσιάκαλος, Γ., *Απέναντι στα εργαστήρια του ρατσισμού*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2006.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3

β) Ξενόγλωσση:

- Allport, G., *The Nature of Prejudice*, Basic Books, New York 1979.
- Anyon, J., Dumas, M., Linville, D., Nolan, K., Perez, M., Tuck, E. & Weiss J., *Theory and Educational Research*, Routledge, New York 2008.
- Barker, M., *The New Racism*, Junction, London 1981.
- Bonnett, A., Anti-racism as a radical educational ideology in London and Tyneside, *Oxford Review of Education*, Vol. 16, No 2, 1990, pp. 255-267.
- Bonnett, A. & Carrington, B., Constructions of anti-racist education in Britain and Canada, *Comparative Education*, Vol. 32 No 3, 1996, pp: 271-288.
- Brandt, G. L., *The realization of anti-racist teaching*, The Falmer Press, Lewes 1986.
- Campbell, J. K., *Honour, Family and Patronage, A Study of Institutions and Moral Values in a Greek Mountain Community*, Oxford University Press, Oxford 1976.
- Carr, W., *For Education*, Open University Press, Buckingham 1998.
- Castells, M., Immigrants Workers and Class Struggles in Advanced Capitalism: the Western European Experience, *Politics and Society*, Vol. 5, 1975, pp. 33-66.
- Castles, S., Miller, M., *The Age of Migration*, The Guilford Press, USA, 1998.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4

- Cole, M., 'Brutal and stinking' and 'difficult to handle': the historical and contemporary manifestations of racialisation, institutional racism, and schooling in Britain, *Race Ethnicity and Education*, Vol. 7, No. 1, March 2004, pp. 35-56.
- Dei, G. J. S., Knowledge and politics of social change: the implication of anti-racism, *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 20, No 3, 1999, pp. 395 - 409.
- Harper, D., Small N's and community case studies, in: Ragin, C. & Becker, H., *What is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*, Cambridge University Press, Cambridge 1992, pp. 139-158.
- Fay, B., *Critical Social Science, Liberation and its Limits*, Cornell University Press, New York 1987.
- Fleras, A. & Elliott, J. L., *The 'Nations Within': Aboriginal-State Relations in Canada, the United States, and New Zealand*, Oxford University Press, Oxford 1992.
- Gillborn, D., *'Race', Ethnicity & Education*, RoutledgeFalmer, London 2002.
- Giroux, H., Critical Theory and the Politics of Culture and Voice, in: Sherman, R. & Webb, R. (ed), *Qualitative research in education: Focus & Methods*, The Falmer Press, Sussex 1988, pp. 190-210.
- Kennendy, R., On Racial Integration, *Dissent*, Vol. 43, 1996, pp. 47-52.
- Kincheloe, J.L. & Steinberg, S. R., *Changing Multiculturalism*, Open University Press, Buckingham 1977.
- Lehmann, T., From Conflict Theory to Conflict Methodology: An Emerging Paradigm for Sociology, *Sociological Inquiry*, Vol. 44, No 1, 2007, pp. 15-28.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5

- Majors, R., Gillborn, D. & Swell, T., The exclusion of Black children: implications for a racialised perspective, in: Majors, R. (ed.), *Educating Our Black Children*, Routledge Falmer, London 2001.
- Makedo, D. Bartolome, L., *Dancing with Bigotry, Beyond the Politics of Tolerance*, Palgrave 2001.
- Mansfield, E. & Kehoe, J., A Critical Examination of Anti-Racist Education, *Canadian Journal of Education*, Vol. 19, No 4, 1994, pp. 418-430.
- May, S., Introduction: Towards Critical Multiculturalism, in: May, S. (Ed.), *Critical multiculturalism: Rethinking multicultural and antiracist education*, The Falmer Press, London 1999, pp. 11-41.
- McLaren, P., White Terror and Oppositional Agency: Towards a Critical Multiculturalism, in: Sleeter, C. E. & McLaren, P. L., *Multicultural Education, Critical Pedagogy, and the Politics of Difference*, State University of New York Press, Albany, NY, 1995, pp. 33-70.
- Miles, R., *Racism*, Routledge, London 1989.
- Miles, M. & Huberman, M., *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, Sage, Thousand Oaks 1994.
- Nikolinakos, M., Notes on an Economic Theory of Racism, *Race*, Vol. XIV, No 4, 1973, pp. 335-381.
- Ogbu, J., *Minority education and caste: The American system in cross-cultural perspective*, Academic Press, New York 1978.
- Ogbu, J., Variability in minority school performance: A problem in search of an explanation, *Anthropology and Education Quarterly*, Vol. 18, 1987, pp. 312-334.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 6

- Ryan, J., Experiencing urban education: The adjustment of Native students to the out of school demands of a post-secondary education program, *Canadian Journal of Native Studies*, Vol. 15, No 2, 1995, pp. 211-230.
- Simpson, G. & Yinger, M. *Racial and cultural minorities: An analysis of prejudice and discrimination*, Plenum Press, New York 1985.
- Sarup, M., *Education and the Ideologies of Racism*, Trentham Books, England 1991.
- Troyna, B., Beyond Multiculturalism: Towards the Enactment of Anti-Racist Education in Policy, Provision and Pedagogy, *Oxford Review of Education*, Vol. 13, No 3, 1987, pp. 307-320.
- Troyna, B., & Hatcher, R., Racist incidents in schools: a framework for analysis, *Journal of Education Policy*, Vol. 6, No 1, 1991, pp. 17-31.
- Van Dijk, T., Racist discourse, in: Cashmore, E. (Ed.) *Encyclopedia of race and ethnic studies*, Routledge, London 2004, pp. 351–355.
- Zachos, D., Roma, Egalitarianism and School Integration: The Case of Flampouro, *Journal for Critical Education Policy Studies*, Vol. 4, No. 2, 2006, παρατίθεται στο: <http://www.iceps.com>, ανακτήθηκε στις 6 Νοεμβρίου 2006.
- Zachos, D., Citizenship, Ethnicity and Education in Modern Greece, *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 27, No. 1, 2009, pp. 131-155.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- **Εικόνα 1:** Copyright Πρωτοσέλιδο από την εφημερίδα «Πρώτο Θέμα», 20-10-2013, Αρ. φυλλ. 453,
<http://www.protothema.gr/frontpages/detail/?publication=57&dt=2013-10-20&ncid=>.
- **Εικόνα 2:** Copyright Αγγελία από τοπική εφημερίδα της κεντρικής Μακεδονίας.

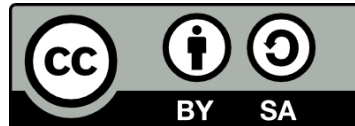
Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημήτρης Θ. Ζάχος.
«Αντιρατσιστική, Αντισεξιστική και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Βασικές
έννοιες». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή
διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS307/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Κερμανίδου Θεοδώρα
Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

